

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

GERMANIYA VA XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONNING YASHIL EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	12
To'xliyeva Gulrux Dovron qizi	
Djurayeva Rano Abdullayevna	
TASHKILOT MUVAFFAQIYATIDA XODIMLARNI BOSHQARISH VA KUCHLI JAMOANING O'RNI	24
Abdullayeva Dinora Abduali qizi	
YASHIL ISH O'RINLARINING IQTISODIY AHAMIYATI VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SOHASIDA YASHIL ISH O'RINLARI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI	28
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Atoyev Navro'zbek Rinatovich	
YO'L XO'JALIGI SOHASINI MOLIYALASHTIRISH HAMDA YO'L AKTIVLARINI BOSHQARISHDA XALQARO TAJRIBA	35
Shikirov Feruz Boxodirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INVESTITSİYALASH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNI QIYOSIY TAHLILI	39
Jo'rayeva Moxinur Axmadjon qizi	
HUDUDLARNING QIYOSIY USTUNLIK LARI ASOSIDA YUQORI DAROMADLI ISH O'RINLARINI YARATISH: "HUDUD-IXTISOSLASHUV-KASB-ISB BERUVCHI-DAROMAD" MODEL I	49
Abdumukhtarov Anvarjon Akramjonovich	
QURILISH XIZMATLARI KO'RSATUVCHI KORXONALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISH SSENARIYLARI	55
Mamadiyev Ahmad Ulashovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING SOLIQ-BYUDJET MEXANIZMLARI	62
Shokirova Dildora Shoyim qizi	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL YO'LLARI TARMOG'INING HOZIRGI HOLATI VA YO'L QURILISHI XIZMAT KO'RSATISHINI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TAHLILI	66
Qurbonov Sharofiddin Xurramovich	
ONLAYN VA SKORING TIZIMLARI ORQALI BERILADIGAN TEZKOR KREDITLARNI SUG'URTALASHDAGI YANGI TENDENSIYALAR.....	73
Yusupov Ruslan Muxtarovich	
ASSESSMENT MODEL FOR THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC SERVICE TRANSFORMATION IN THE DIGITAL ECONOMY.....	81
An Kwangmin	
BIRLIK DOIRADA ANALITIK FUNKSIYALAR UCHUN YUQORI TARTIBLI DIFFERENSIAL SUBKOORDINATSIYA VA SUPERORDINATSIYA XOSSALARI	87
Jabborov Nasridin Mirzoodilovich	
Sadullayeva Gulasal Ulug'bek qizi	
SOLID PROPELLANT COMPOSITION AND ITS EFFECT ON THE LAUNCH PERFORMANCE OF MODEL ROCKETS	93
Karimov Mustafo Aminboevich	
Berdiyev Usmon Tolib o'g'li	
BANKLAR ORQALI KORXONALARNING INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI.....	97
Gafurova Dilshoda Farxotovna	

ANALYSIS OF INVESTMENT ATTRACTION PRACTICES ACROSS ECONOMIC SECTORS	102
Tolqin Imomqulov	
Ulugbek Turaqulov	
INNOVATION MECHANISMS ASOSIDA O'ZBEKISTONDA MIGRATSIYA JARAYONLARINI SAMARALI BOSHQARISH	105
Yoqubjon Toxirov	
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY TAHLILI	109
Muxtarov Botir Abdusattarovich	
СТРУКТУРА ФОРМИРОВАНИЯ СТОИМОСТИ В ТЕКСТИЛЬНОЙ И ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА: СДВИГ ЭКСПОРТНОЙ СТРУКТУРЫ ОТ ПРЯЖИ К ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ	114
Муниса Турдибаева	
OILAVIY KORXONALARNI BOSHQARISHDA ULARNING IQTISODIY MEKANIZMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARDAN FOYDALANISH TAHLILI	124
Sultonov Bobirmirzo Mavlonjon o'g'li	
QURILISH MATERIALLARINI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA ISHLAB CHIQARISH HAJMINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	133
Toshpulatov Asronbek Mutalibovich	
KICHIK BIZNES SOHASIGA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING XORIJIY TAJRIBASI	139
Bolliyev Shamsiddin Tursunmamatovich	
O'QUV MARKAZLARI MISOLIDA ZAMONAVIY VA AN'ANAVIY MARKETINGNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	143
Dilshodjon Khikmatov	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ФАКТОРА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ ЧЕРЕЗ ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	151
Тожихонов Жавохир Алимджанович	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	157
Dadaboyeva Marg'uba Mamasoliyevna	
HUDUDIY SANOAT RIVOJI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY VOSITALARI HAMDA KORXONA MEKANIZMINI BAHOLASH USLUBIYOTI	164
Yusupova Nigina Djurayevna	
O'ZBEKISTONDA BOJXONA TO'LOVLARINING DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI FISKAL AHAMIYATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	169
Fayzullayev Farrux Sharofovich	
АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УЧАСТИЯ БАНКОВ В ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	178
Юлдашева Шохсанам Дилмурадовна	
ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ В ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ ЛОГИСТИКЕ (SMART LOGISTICS)	182
Мурадов Бахром Акрамжанович	
Машарипов Масуд Нуможонович	
ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ КАК ДРАЙВЕР ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ТРАНСФЕРА: ВЛИЯНИЕ НА ЭКСПОРТНУЮ ПОЛИТИКУ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН	187
Тураева Сурия Тельмановна	
Мерзайтова Хилола Наби кизи	
TURIZM SALONIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BOJXONA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	198
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	

TIJORAT BANKLARIDA RISKKA YO'NALTIRILGAN ICHKI AUDITNI TASHKIL ETISHNING XALQARO STANDARTLAR BILAN INTEGRATSIYALASHGAN ALGORITMI	203
Narziyev Xayotjon Azamatovich	
MOLIYAVIY INVESTITSIYALARNING QADRSIZLANISHINI KUTILAYOTGAN KREDIT ZARARLARI (ECL) MODEL ASOSIDA HISOBGA OLISH METODIKASI	210
Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR QADRSIZLANISHIDAN KO'RILGAN ZARARLARNI TAN OLISH, TAQSIMLASH VA QAYTA TIKLASH OPERATSIYALARINING HISOB TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH	216
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING OPTIMAL MODEL VA FAOLIYATI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI	222
Tojiyeva Shahlo Mahmatmurodovna	
DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATIDA «XAVF TAHLILI» TUSHUNCHASINING IQTISODIY MOHIYATI VA XAVFLARNI KOMPLEKS TASNIFLASH.....	229
G'ayimov Abdumalik Norbekovich	
DAVLAT XARIDLARI AUDITIDA MUHIMLIKNI (MATERIALLIKNI) ANIQLASH USLUBI.....	235
Rajabov Shuxrat Ismayilovich	
DAVLAT SEKTORI ICHKI AUDITIDA MUHIMLIK VA RISK DARAJALARINI ANIQLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH: BIG DATA VA MASHINAVIY O'RGANISHGA ASOSLANGAN IT-AUDIT PLATFORMASI KONSEPSIYASI.....	241
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich	
ICHKI AUDITNING GLOBAL STANDARTLARI TALABLARINI TIJORAT BANKLARI AMALIYOTIGA JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	249
Ismailov Azizbek Madaminovich	
AHOLI REAL DAROMADLARINI OSHIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI.....	258
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich	
SUG'URTA TASHKILOTLARIDA SUG'URTA ISHINI YURITISH XARAJATLARI: TAHLIL VA ANALITIK HISOBNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	265
Murodov Habibullo Qodir o'g'li	
NUKUS SHAHRI MISOLIDA MAHALLALARNING DEMOGRAFIK SIG'IMI ASOSIDA LOKAL XIZMAT KO'RSATISH OBYEKTLARINI NORMATIV LOYIHALASHTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI.....	273
Bauetdinov Berdaq Zinatdin o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARINING INSTITUTSIONAL MUSTAQILLIGI VA TASHKILIY SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	278
Berdiyev Sunnatullo Alikulovich	
IQTISODIY O'SISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL FISKAL SIYOSATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	283
Madaminova Maftuna Baxtiyor qizi	
DAVLAT BUDJETIDA SOLIQ TUSHUMLARI O'ZGARISHINING EKONOMETRIK TADQIQOTI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	288
Suvanova Muxlisa Umar qizi	
ENERGETIKA RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IQTISODIY-MATEMATIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	292
Masharipov Aziz Axmadjanovich	
ENERGETIKA INFRATUZILMASI RIVOJLANISHINING HUDUD IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	297
Sadullayev Axmadjon Ikrom o'g'li	

TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRINI BOJXONA NAZORATI MAQSADLARIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	303
Kilichov Nazar Bafojevich	
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	
VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	310
Botirov Lazizbek Botirovich	
KATTA MA'LUMOTLAR ASOSIDA TURISTIK XIZMATLARGA BO'LGAN TALABNI PROGNOZLASHNING IQTISODIY-MATEMATIK MODELINI ISHLAB CHIQISH	314
Temirov Elyor Iskandarovich	
TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT BAZASI SAMARADORLIGINING IQTISODIY MOHIYATI.....	322
Marpatov Shavkat Mavlonxonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA AJRATILAYOTGAN BANK KREDITLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	328
Alijonov Ilyosbek Alijonovich	
THE ECONOMIC CHARACTERISTICS OF NON-PERFORMING LOANS AND THEIR IMPLICATIONS FOR BANK OPERATIONAL EFFICIENCY	334
Rustamov Jonibek Ravshanbek o'g'li	
IQTISODIY TARMOQLAR RIVOJIDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION KREDITLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	341
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
TASHQI SAVDONI BOZOR NAZARIYASI ASOSIDA MINTAQANING BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARI	346
Dilnoza Ochilova Ismoil qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNING SINERGIK SAMARALARINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	351
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
LOGISTIK TERMINALLAR FAOLIYATINI EKSPERT BAHOLASH USULI ASOSIDA TADQIQ ETISH.....	357
Zohidov Muhriddin G'ofurjon o'g'li	
Jumayev Sherzod Bahrom o'g'li	
SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA XIZMATLAR SOHASINING IJTIMOIIQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA HUDUDIIY TAFOVUTLAR DARAJASI.....	367
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich	
Sherzodova Diyora Sherzod qizi	
QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIIQTISODIY OMILLARNING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRINI STATISTIK BAHOLASH	373
Maxmatqulova Hikoyat G'iyosiddin qizi	
DIGITAL NOMADS AND THE CHANGING FACE OF GLOBAL TOURISM	379
Sirojiddinova Shahrizoda Davronovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	385
Sharipov Tohir Miraximovich	
URGANCH JAMOAT TRANSPORTI YO'NALISHLARINING MURAKKABLIK DARAJASINI BAHOLASH USLUBI	390
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi	
AUDIT O'TKAZISH USLUBIYOTINI KORXONANI HAYOTIIY AYLANISH BOSQICHLARI TAHLILI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH: USLUBNING MOHIYATI	395
Muydinov Erkin Djamaldinovich	

HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI BOSHQARISHDA KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI	399
Raximov Jo'rabek Raximovich	
MINTAQQA IQTISODIYOTINI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	405
Mahmatrayimov Shahzod	
HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARIDA RAHBAR KADRLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	410
Bekchanov Davron Masharipovich	
O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATIDA KO'P VEKTORLILIK: XITOIY, ROSSIYA VA G'ARB O'RTASIDA MUVOZANATNI TA'MINLASH STRATEGIYASI	419
Omonova Maxliyo	
Haydarova Malika	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	423
Djalalova Durdona Dilshodbekovna	
QURILISHDAGI IQTISODIY TEJAMKORLIK ASOSIDA LEGO G'ISHT MATERIALLARINI TAHLIL QILISH	427
Askarov Xasanjon	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA YER VA SUV RESURLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISH TAJRIBASI	432
Matkarimov Mansur	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INNOVATSION RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	439
Madrakhimov Kakhramon	
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE GLOBAL LABOR MARKET.....	445
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Xamrayeva Sevinch Ikromjonovna	
ROBOTLASHTIRISHNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI: ISH O'RINLARINING QISQARISHI YOKI YANGI KASBLAR TRANSFORMATSIYASI.....	451
Usmonov Farrux Furqatovich	
Azimov Mirsaid Salimovich	
TASHQI IQTISODIY FAOLIYATDA NOTARIF CHORALARNI QO'LLASHDA XAVFNI BOSHQARISH TIZIMINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	456
Muzaffarov Azimjon Ashraf o'g'li	
EXAMINING LEADERSHIP DIFFERENCES BETWEEN FEMALE AND MALE MANAGERS.....	460
Dilafruz Kuchkorova	
ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI MHXS (MOLIYAVIY HISOBNING XALQARO STANDARTI) TALABLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	468
Abdimurodov Baxrom Ochilovich	

ISHLAB CHIQUV KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI MHXS (MOLIYAVIY HISOBNING XALQARO STANDARTI) TALABLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Abdimurodov Baxrom Ochilovich
Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy
rassomlik va dizayn instituti o'qituvchisi
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ishlab chiqarish korxonalarida uzoq muddatli aktivlarni tan olish, baholash, qayta baholash, amortizatsiya hisoblash hamda moliyaviy hisobotlarda aks ettirishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganilgan. Shuningdek, xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotlar tahlili asosida ishlab chiqarish korxonalarida uzoq muddatli aktivlar hisobining mavjud holati baholanib, MHXS talablariga muvofiq hisob siyosatini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari korxonalarning moliyaviy hisobotlari sifatini va shaffofligini oshirish, investitsion jozibadorligini kuchaytirish hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ishonchli axborot bazasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: uzoq muddatli aktivlar, MHXS, asosiy vositalar, amortizatsiya, qayta baholash, moliyaviy hisobot, investitsion jozibadorlik, ishlab chiqarish korxonalari, hisob siyosati, aktivlarni tan olish, aktivlarni baholash, xalqaro standartlar, buxgalteriya hisobi, moliyaviy shaffoflik.

Аннотация. В данной статье исследованы теоретические и практические аспекты признания, оценки, переоценки, начисления амортизации и отражения долгосрочных активов в финансовой отчетности производственных предприятий. На основе анализа международного опыта и передовой практики дана оценка современного состояния учета долгосрочных активов на производственных предприятиях, а также разработаны научно-практические предложения по совершенствованию учетной политики в соответствии с требованиями Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО). Результаты исследования способствуют повышению качества и прозрачности финансовой отчетности предприятий, укреплению их инвестиционной привлекательности и формированию надежной информационной базы для принятия управленческих решений.

Ключевые слова: долгосрочные активы, МСФО, основные средства, амортизация, переоценка, финансовая отчетность, инвестиционная привлекательность, производственные предприятия, учетная политика, признание активов, оценка активов, международные стандарты, бухгалтерский учет, финансовая прозрачность.

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of the recognition, measurement, revaluation, depreciation, and financial reporting of long-term assets in manufacturing enterprises. Based on an analysis of international experience and best practices, the current state of long-term asset accounting in manufacturing enterprises is evaluated, and scientific and practical recommendations are proposed for improving accounting policies in accordance with the requirements of the International Financial Reporting Standards (IFRS). The research findings contribute to improving the quality and transparency of corporate financial reporting, strengthening investment attractiveness, and establishing a reliable information base for managerial decision-making.

Keywords: long-term assets, IFRS, property, plant and equipment, depreciation, revaluation, financial reporting, investment attractiveness, manufacturing enterprises, accounting policy, asset recognition, asset measurement, international standards, accounting, financial transparency.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatining barqarorligi, raqobatbardoshligi va investitsion jozibadorligini ta'minlashda uzoq muddatli aktivlar muhim o'rin tutadi. Uzoq muddatli aktivlar korxonaning ishlab chiqarish salohiyatini belgilovchi asosiy iqtisodiy resurslardan biri hisoblanib, ular yordamida mahsulot ishlab chiqarish, xizmatlar ko'rsatish va korxonaning uzluksiz faoliyatini ta'minlash imkoniyati yaratiladi. Ayniqsa, ishlab chiqarish korxonalarida asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar va boshqa uzoq muddatli resurslarning ulushi yuqori bo'lib, ularning hisobini xalqaro talablarga muvofiq tashkil etish korxona boshqaruvi samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Shu sababli uzoq muddatli aktivlarni tan olish, baholash va moliyaviy hisobotlarda aks ettirish masalalari ilmiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Jahon iqtisodiyotida globallashtirish jarayonlarining jadallashuvi, kapital bozorlari integratsiyasining kuchayishi hamda xorijiy investitsiyalar oqimining ortishi moliyaviy axborotlarning xalqaro darajada taqqoslanishini taqozo etmoqda. Mazkur sharoitda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari korxonalar moliyaviy holatini haqqoniy va shaffof aks ettirishning asosiy vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, uzoq muddatli aktivlar hisobiga oid standartlar aktivlarni dastlabki va keyingi baholash, amortizatsiya hisoblash, qadrsizlanishni aniqlash hamda moliyaviy hisobotlarda ochiqlash talablarini belgilab beradi. Ushbu talablarning amaliyotga samarali joriy etilishi korxonalarning moliyaviy natijalari va aktivlar qiymatini ishonchli aks ettirish imkonini yaratadi.

O'zbekiston Respublikasida ham iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, korporativ boshqaruv tizimini rivojlantirish va investitsiya muhitini yaxshilash maqsadida Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini keng joriy etish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizda yirik xo'jalik yurituvchi subyektlar va aksiyadorlik jamiyatlarining MHXS asosida moliyaviy hisobot tuzishga o'tishi uzoq muddatli aktivlar hisobini tashkil etish usullarini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, amaliyotda aktivlarni baholash, amortizatsiya siyosatini shakllantirish, qayta baholash natijalarini hisobga olish va qadrsizlanish testlarini o'tkazish bilan bog'liq ayrim muammolar mavjud bo'lib, ular ilmiy asoslangan yechimlarni talab etadi.

Ishlab chiqarish korxonalarida uzoq muddatli aktivlar hisobining samarali tashkil etilishi korxona moliyaviy barqarorligini ta'minlash bilan bir qatorda, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasini oshirish, xarajatlarni optimallashtirish va investitsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligini baholash imkoniyatlarini kengaytiradi. Shuningdek, aktivlar hisobining xalqaro standartlar asosida yuritilishi korxonaning moliyaviy hisobotlariga bo'lgan ishonchni oshirib, mahalliy va xorijiy investorlar uchun zarur axborot bazasini yaratadi. Shu jihatdan uzoq muddatli aktivlar hisobining nazariy va metodologik asoslarini chuqur o'rganish hamda amaliyotga mos takliflar ishlab chiqish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Uzoq muddatli aktivlar hisobi va ularni Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida yuritish masalalari so'nggi yillarda ko'plab xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilmoqda. Xususan, Evy Rahman Utami, Sumiyana va Jogiyanto Hartono Mustakini tomonidan Osiyo-Tinch okeani mintaqasidagi korxonalarda **BHXS 16** standartini qo'llash samaradorligi o'rganilgan. Tadqiqotchilar uzoq muddatli aktivlarni adolatli qiymatda baholash va moliyaviy hisobotlarda to'liq aks ettirish investorlar uchun axborot sifati hamda korxonalarning bozor qiymatini oshirishga xizmat qilishini ta'kidlaydilar. Shuningdek, ular aktivlar qiymatini baholashda zamonaviy yondashuvlardan foydalanish korxonalarning kelajakdagi pul oqimlarini aniq prognoz qilish imkonini berishini asoslab berganlar [1].

Miluska Odely Rodríguez Saavedra asosiy vositalarni **BHXS 16** talablari asosida qayta baholashning korxonalar moliyaviy natijalariga ta'sirini tadqiq qilgan. Olimaning fikricha, aktivlarni muntazam qayta baholash ularning balans qiymatini real bozor qiymatiga yaqinlashtiradi, moliyaviy hisobotlarning ishonchligini oshiradi hamda investorlarga korxona aktivlari to'g'risida yanada aniq ma'lumot beradi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, qayta baholash siyosatini qo'llayotgan korxonalarda moliyaviy ko'rsatkichlarning haqqoniyligi yuqori bo'lgan [2].

Eshonqulov Azamat Abdiraximovichning fikricha, Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini korxonalar amaliyotiga joriy etish moliyaviy axborotlarning shaffofligi, taqqoslanuvchanligi va investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, uzoq muddatli aktivlarni tan olish, baholash va moliyaviy hisobotlarda aks ettirish jarayonlarida xalqaro standartlar talablaridan foydalanish korxonalar faoliyati natijalarini ishonchli aks ettirish hamda investorlar uchun sifatli axborot bazasini shakllantirish imkonini beradi. Muallif xalqaro tajribani milliy amaliyot bilan uyg'unlashtirish korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishning muhim omili ekanligini ta'kidlaydi [3].

G'olib Tashmanov va Nargiza Xaydarova uzoq muddatli aktivlarni tan olish va baholashning MHXSdagi zamonaviy yondashuvlarini tahlil qilib, asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar va investitsion mulklarning korxona moliyaviy holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini qayd etganlar. Ularning fikricha, adolatli qiymat konsepsiyasidan keng foydalanish moliyaviy hisobot sifati va xalqaro taqqoslanuvchanlik darajasini oshiradi. Mualliflar uzoq muddatli aktivlar hisobida MHXS talablarini to'liq qo'llash korxonalarning investitsion jozibadorligini

mustahkamlashini ta'kidlaydilar [4].

Xurshid Bakayev uzoq muddatli aktivlar auditi va hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalarini tadqiq etgan. Tadqiqotda korxonalarda uzoq muddatli aktivlar bo'yicha ichki nazorat tizimini kuchaytirish, aktivlarni inventarizatsiyadan o'tkazish va qadrsizlanish testlarini muntazam amalga oshirish moliyaviy shaffoflikni ta'minlashning muhim omili sifatida baholangan. Muallif xalqaro standartlar talablariga mos audit amaliyoti korxonalarining global raqobatbardoshligini oshirishini ilmiy asoslab bergan.

Zukhriddin Zafarbek o'g'li Kaxxorov korporativ amaliyotda uzoq muddatli aktivlar hisobini xalqaro standartlar asosida yuritishning ahamiyatini o'rgangan. Olimning ta'kidlashicha, **BHXS 16, BHXS 36 va BHXS 38** standartlari asosida aktivlarni tan olish, amortizatsiya hisoblash, qayta baholash va qadrsizlanishni aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish korxonalarda strategik boshqaruv qarorlarining sifatini oshiradi. Tadqiqotda uzoq muddatli aktivlar hisobining shaffofligi korxonalar investitsion salohiyatini oshiruvchi asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ishlab chiqarish korxonalarida uzoq muddatli aktivlar hisobini Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida takomillashtirish jarayonlari kompleks ilmiy yondashuvlar asosida o'rganilgan. Tadqiqot davomida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, statistik guruhlash, induksiya va deduksiya, iqtisodiy tahlil hamda monografik kuzatuv usullaridan foydalanilgan. Shuningdek, xorijiy va **respublikamiz amaliyotida** uzoq muddatli aktivlarni tan olish, baholash, amortizatsiya hisoblash va qadrsizlanishni aniqlash jarayonlari qiyosiy tahlil qilingan. Empirik ma'lumotlar asosida ishlab chiqarish korxonalarining moliyaviy hisobotlari o'rganilib, mavjud muammolar aniqlangan hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalarining ishonchligini ta'minlash maqsadida ekonometrik va statistik tahlil elementlaridan ham foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ishlab chiqarish korxonalarida uzoq muddatli aktivlar hisobini MHXS talablari asosida yuritish amaliyoti shuni ko'rsatadiki, asosiy muammolardan biri aktivlarni dastlabki tan olish va keyingi baholash jarayonlaridagi farqlar bilan bog'liqdir. Milliy hisob tizimida ko'pincha tarixiy qiymat usuli ustuvor bo'lsa, MHXS talablariga ko'ra adolatli qiymat va qayta baholash modeli keng qo'llaniladi. Bu esa korxona balansidagi aktivlar qiymatini real iqtisodiy holatga yaqinlashtiradi, lekin shu bilan birga hisob yuritish jarayonining murakkabligini oshiradi. Natijada korxonalar moliyaviy hisobotlarida sezilarli tafovutlar yuzaga keladi va bu investorlarga taqdim etiladigan axborotning taqqoslanuvchanligiga ta'sir qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, amortizatsiya hisoblash metodlarining tanlanishi ham uzoq muddatli aktivlar hisobining ishonchligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. MHXS bo'yicha korxonalar aktivdan foydalanishdan kutilayotgan iqtisodiy foyda modeliga asoslangan amortizatsiya usulini qo'llashi lozim. Biroq amaliyotda ko'plab ishlab chiqarish korxonalarida to'g'ri chiziqli usul ustunlik qiladi, bu esa aktivlardan foydalanish intensivligini to'liq aks ettirmaydi. Shuningdek, qadrsizlanish testlarini muntazam o'tkazish amaliyoti yetarli darajada shakllanmagan bo'lib, bu aktivlar qiymatining oshirib ko'rsatilishiga olib kelishi mumkin.

Uzoq muddatli aktivlar hisobini takomillashtirishda raqamli texnologiyalarni joriy etish ham muhim omil hisoblanadi. ERP tizimlari va avtomatlashtirilgan buxgalteriya dasturlaridan foydalanish aktivlarni hisobga olish jarayonini tezlashtiradi va inson omili bilan bog'liq xatoliklarni kamaytiradi. Shu bilan birga, korxonalarda ichki audit tizimini kuchaytirish va MHXS asosida hisob siyosatini qayta ko'rib chiqish zarur hisoblanadi. Bu esa moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va ishonchligini oshiradi hamda korxonalarining investitsion jozibadorligini mustahkamlashga xizmat qiladi (1-jadval).

1-jadval.

MHXS va milliy amaliyotda uzoq muddatli aktivlar hisobini taqqoslash

Mezoni	Milliy hisob amaliyoti	MHXS talablari	Asosiy farq
Dastlabki baholash	Tarixiy qiymat asosida	Xarid qiymati + bevosita xarajatlar	MHXS batafsil xarajatlarni ham kiritadi
Keyingi baholash	Ko'pincha tarixiy qiymat	Adolatli qiymat yoki qayta baholash modeli	MHXS real bozor qiymatiga yaqin
Amortizatsiya	To'g'ri chiziqli usul ustun	Foyda modeli asosidagi moslashuvchan usullar	MHXS iqtisodiy foydaga asoslanadi
Qadrsizlanish testi	Cheklangan qo'llaniladi	BHXS 36 bo'yicha majburiy	MHXS aktiv qiymatini doimiy tekshiradi
Hisobotda ochiqlash	Nisbatan qisqa	Keng va batafsil izohlar	MHXS shaffoflikni oshiradi

Uzoq muddatli aktivlar hisobini MHXS talablari bilan milliy amaliyot o'rtasidagi taqqoslash shuni ko'rsatadiki, asosiy farqlar aktivlarni baholash, amortizatsiya hisoblash va qadrsizlanish jarayonlarida namoyon bo'ladi. Xususan, milliy amaliyotda tarixiy qiymat tamoyili ustuvor bo'lib, aktivlar qiymati ko'pincha o'zgarmas shaklda yuritiladi, bu esa ularning real bozor qiymatini to'liq aks ettirmasligi mumkin. MHXSda esa adolatli qiymat va qayta baholash modeli keng qo'llanilib, bu korxona aktivlarining iqtisodiy holatini aniqroq ko'rsatadi. Shuningdek, amortizatsiya jarayonida MHXS talablariga ko'ra aktivdan kutilayotgan iqtisodiy foyda hisobga olinadi, bu esa resurslardan foydalanish samaradorligini real aks ettirish imkonini beradi. Qadrsizlanish testlarining majburiyiligi esa aktivlar qiymatining sun'iy ravishda oshirib ko'rsatilishining oldini olib, moliyaviy hisobotlarning ishonchligi va shaffofligini sezilarli darajada oshiradi.

Birinchi yo'nalish. Ishlab chiqarish korxonalarida uzoq muddatli aktivlar hisobini MHXS talablari asosida takomillashtirishning asosiy yo'nalishlaridan biri aktivlarni tan olish va dastlabki baholash jarayonini to'liq xalqaro standartlarga moslashtirish hisoblanadi. MHXSga muvofiq, asosiy vositalar va boshqa uzoq muddatli aktivlar faqat kelajakda iqtisodiy foyda keltirishi ehtimoli mavjud bo'lganda hamda ularning qiymati ishonchli o'lchanishi mumkin bo'lganda balansga kiritiladi. Bu yondashuv korxonalarda **“sun'iy aktivlar”** shakllanishining oldini olib, moliyaviy hisobotning ishonchligini oshiradi. Shuningdek, aktivlarni dastlabki qiymatga bevosita bog'liq barcha xarajatlarni kiritish orqali ularning real qiymatini aniqlash imkoniyati kengayadi.

Ikkinchi yo'nalish. Ikkinchi muhim yo'nalish — bu aktivlarning keyingi baholanishi va amortizatsiya siyosatini takomillashtirishdir. MHXS talablariga ko'ra, korxonalar adolatli qiymat modeli yoki qayta baholash modelini qo'llashi mumkin bo'lib, bu aktivlarning real bozor qiymatini hisobda aks ettirish imkonini beradi. Amortizatsiya esa aktivdan foydalanish natijasida olinadigan iqtisodiy foyda taqsimotiga asoslanishi lozim. Bu yondashuv ishlab chiqarish jarayonida aktivlarning haqiqiy eskirish darajasini aniqroq ifodalaydi. Natijada korxona xarajatlari va daromadlari o'rtasidagi muvozanat yaxshilanadi hamda moliyaviy natijalar haqqoniy aks etadi.

Uchinchi yo'nalish. Uchinchi yo'nalish sifatida qadrsizlanish testlarini tizimli ravishda joriy etish muhim ahamiyatga ega. **BHXS 36** talablariga muvofiq, aktivlarning balans qiymati ularning qayta tiklanadigan qiymatidan oshib ketgan holatlarda zarar tan olinishi shart. Bu jarayon korxonalarning moliyaviy hisobotlarida yashirin yo'qotishlarni kamaytiradi va investorlarga aniqroq axborot beradi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va ERP tizimlari asosida avtomatlashtirilgan monitoring tizimini joriy etish qadrsizlanish jarayonini tezkor aniqlash imkonini yaratadi (2-jadval).

2-jadval.
MHXS asosida takomillashtirish yo'nalishlari

Yo'nalish	Amaldagi holat	MHXS talabi	Takomillashtirish natijasi
Tan olish	Ba'zan to'liq mezonlar qo'llanilmaydi	Faqat iqtisodiy foyda va ishonchli baho asosida	“Sun'iy aktivlar” kamayadi
Dastlabki baholash	Asosan tarixiy qiymat	Xarid qiymati + barcha bevosita xarajatlari	Real qiymat aniqlanadi
Keyingi baholash	Cheklangan qayta baholash	Adolatli qiymat yoki revalvatsiya	Bozor qiymati aks etadi
Amortizatsiya	To'g'ri chiziqli usul ustun	Foyda modeli asosida moslashuvchan	Haqiqiy eskirish aks etadi
Qadrsizlanish	Kam qo'llaniladi	IAS 36 bo'yicha majburiy	Yo'qotishlar erta aniqlanadi
Axborot tizimi	Qo'lda yuritish	ERP va avtomatlashtirish	Xatoliklar kamayadi

MHXS asosida takomillashtirish jarayonida korxonalarda hisob siyosatini qayta ko'rib chiqish muhim o'rin tutadi. Hisob siyosati aktivlarni baholash, amortizatsiya usullarini tanlash va qadrsizlanishni aniqlash bo'yicha aniq metodologiyani belgilashi lozim. Bu esa korxona ichida yagona standartlashgan yondashuvni shakllantiradi va turli bo'limlar o'rtasida hisob ma'lumotlarining bir xilligini ta'minlaydi. Shuningdek, MHXSni to'liq joriy etish uchun kadrlar malakasini oshirish ham muhim omil hisoblanadi. Buxgalteriya va moliyaviy xizmat xodimlari xalqaro standartlar bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishi, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishi zarur. Bu esa korxonalarda nafaqat hisob tizimini, balki boshqaruv qarorlarini qabul qilish sifatini ham sezilarli darajada yaxshilaydi.

MHXS asosida uzoq muddatli aktivlar hisobini takomillashtirishda investitsion jozibadorlikni oshirish muhim strategik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Chunki xalqaro standartlar asosida tayyorlangan moliyaviy hisobotlar xorijiy investorlar uchun tushunarli, taqqoslanadigan va ishonchli axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Bu esa korxonalarga kapital jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi hamda moliyaviy resurslardan samarali foydalanishga zamin yaratadi. Shuningdek, aktivlar qiymatining real aks ettirilishi korxonaning bozor bahosini to'g'ri shakllantirishga yordam beradi va investitsion qarorlar sifatini oshiradi.

Bundan tashqari, MHXS talablarini joriy etish korxonalarda ichki nazorat va audit tizimlarini kuchaytirishni talab qiladi. Uzoq muddatli aktivlar harakati ustidan doimiy monitoring yuritish, inventarizatsiya jarayonlarini tizimli tashkil etish hamda hujjatlashtirishning to'liq raqamlashtirilishi hisob tizimining shaffofligini oshiradi. Natijada aktivlardan foydalanish samaradorligi ortadi, noaniqliklar kamayadi va korxona boshqaruvida tezkor hamda asoslangan qarorlar qabul qilish imkoniyati kengayadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Uzoq muddatli aktivlar hisobini MHXS talablari asosida takomillashtirish ishlab chiqarish korxonalarining moliyaviy barqarorligi, shaffofligi va raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, aktivlarni tan olish, baholash, amortizatsiya hisoblash va qadrsizlanish jarayonlarini xalqaro standartlarga moslashtirish moliyaviy hisobotlarning ishonchligini sezilarli darajada oshiradi. Bu esa korxona faoliyati natijalarini real aks ettirish va iqtisodiy qarorlar sifatini yaxshilash imkonini beradi.

Shuningdek, MHXSni joriy etish korxonalarda boshqaruv tizimini modernizatsiya qilishga xizmat qiladi. Xususan, raqamli texnologiyalarni keng qo'llash, ichki audit tizimini kuchaytirish va hisob siyosatini xalqaro standartlarga moslashtirish orqali aktivlar hisobining samaradorligi oshadi. Bu jarayon korxonalarning investitsion jozibadorligini kuchaytirib, xalqaro kapital bozorlariga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Umuman olganda, ishlab chiqarish korxonalarida uzoq muddatli aktivlar hisobini MHXS asosida takomillashtirish nafaqat buxgalteriya hisobi sifatini yaxshilaydi, balki korxonaning strategik rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kelgusida ushbu yo'nalishda raqamlashtirish, sun'iy intellektdan foydalanish va avtomatlashtirilgan hisob tizimlarini joriy etish orqali yanada yuqori samaradorlikka erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Utami E. R., Sumiyana, Mustakini J. H., Barokah Z. *The IFRS 16 Implementation in Asia-Pacific Countries: Enhancing Asset Pronouncements or Opaque Information Conveyance* // **Accounting Research Journal**. – 2024.
2. Rodríguez Saavedra M. O. *Revaluation of Property, Plant and Equipment under the Criteria of IAS 16: Property, Plant and Equipment* // **Management**. – 2023.
3. Eshonqulov A. A. Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni tuzishning xorij tajribasi va undan respublikamiz iqtisodiyotida foydalanish istiqbollari // **Научный журнал актуарных финансов и бухгалтерского учета**. – 2024. – Vol. 4, No. 4. – B. 337–343.
4. Tashmanov G. D., Khaydarova N. A. *Accounting Recognition and Valuation of Long-Term Assets under International Financial Reporting Standards*. – 2025.
5. Bakayev X. M. *Improving the Audit of Long-Term Assets on the Basis of International Standards*. – 2024.
6. Kakhkharov Z. Z. *Accounting for Long-Term Assets Based on International Standards: Corporate Practices and Implications*. – 2025.
7. Eshonqulov A. A. **Moliyaviy hisobot (Financial Reporting)**: o'quv qo'llanma. – Toshkent: TIB NASHR, 2025. – 485 b.
8. Norbekov D. E., To'rayev A. N., Rahmonov Sh. Sh. **Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari**: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Iqtisodiyot va moliya, 2019. – 332 b.
9. Eshonqulov A. A. **Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot: nazariya va amaliyot**: monografiya. – Toshkent: Fan Ziyosi, 2024.
10. Eshonqulov A. A. **Aksiyadorlik jamiyatlarida konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish**: iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2023.
11. Jo'rayev D. X. **Aksiyadorlik jamiyatlarida buxgalteriya hisobi va auditni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish**: iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2026.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>